



1

Jag slog honom på knäet med en pinne. Inte hårt alls. Strax nedanför knäskålen, ungefär där en läkare kollar reflexerna. I timme efter timme slog jag honom, men jag kunde aldrig se hur han reagerade. Han hade en huva på huvudet.

Än i dag vet jag inte varför jag slog. Jag gjorde det mot min vilja, men utan att ha blivit tillsagd.

Vad är det då jag har gjort? Jag har, som sagt, slagit en fallskärmsjägare med pinne strax nedanför knäskålen. Jag har sparkat undan fötterna på fångna och bakbundna officersaspiranter. Jag har under ett förhör smaskat i mig spagetti och köttfärssås framför ögonen på en mycket hungrig kadett. (Vill du också ha? Det finns så det räcker åt dig också om du bara...). Jag har skrikit och knuffat och väsnats. Jag har frestat med kaffe och cigaretter, jag har tråkat ut fången med samma fråga i evigheter, med meningslösheter och förolämpningar (Du som kommer från Motala klarar väl inte sånt här?).

Övriga övningsmoment som skall ingå

i huvudmoment:

Extrem bevakning

Minimal utspisning

/- - -/

Psykisk terror.

— *Ur infanteriets officershögskolas övningsplan för förhørsövning.*

På den övningen jag var med om började jag gråta när jag såg hur fångarna behandlades. Just då satt jag i något slags stab och deltog inte själv i förhören. Jag gick runt och tittade på när mina kompisar förhörde fångar. Det var något av en pastoral idyll över det hela; soligt, späd vårgrönska på buskar och träd, det växte vårblommor efter väggarna på ett rött hus med vita knutar, det luktade våt jord, och här och där i buskarna pågick förhör.

Någon satt grensle över en fånge och log godmorgon mot mig, mitt på en äng hade en taggtrådsfälla byggts upp, där grönklädda fångar stod bakbundna med handklovar och hängde med huvudena. Det var tyst. Började fångarna tala blev de åthutade av vakterna: Moltji! Tig!

Plötsligt började en tolk läsa upp nästa veckas ryskläxa i megafon. Av någon anledning blev jag vansinnigt arg, sprang iväg och skällde ut honom på ryska, slog honom i magen. Skrek att vi inte skulle göra narr av fångarna, sprang in i skogen och satte mig på en sten och grät.

— Tolkarna njöt av att förnedra oss.

— Fånge från kustjägarskolan i intervju i Aftonbladet.

Men vad grät jag över? Över att fångar knöts ihop med ett snöre från skorna till översta knapphålet i vapenrocken? Nej, det tror jag inte. Grät jag när jag tvingade dem springa utan att kunna se var de sprang? Nej, det tror jag inte heller. Grät jag när jag sparkade undan fötterna på bakbundna fångar? Nej.

Nej, jag grät för att någon gjorde sig rolig. Ha, ha. Det där är ju nästa veckas ryskläxa, men det vet inte dom dumma fångarna. Dom tror att vi är riktiga ryssar som kommit och tagit dom till fånga. Ha, ha.

Dom här övningarna förutsätter att den tillfångatagande parten som förutsätts vara en annan nation inte till hundra procent följer reglerna...

— Sven Sandell, chef för tolkskolan, i förhör hos JO.

Vi var chockade efter den första övningen. Jag vet definitivt en av tolkarna som övervägde söka vapenfri efter det här. Alla mådde illa, och jag tror inte jag var ensam om att gråta. Illa berörda var vi av att en fånge som

brutit samman, fått cellskräck inne i huvan, tvingats fortsätta. Vi hade velat avbryta förhöret, men fick inte. Jag trodde han var en ovanligt skicklig skådespelare, sade chefen.

Vi var fienden. Vi var angripare från ett land som inte till hundra procent ämnade följa Genevekonventionen om krigsfångars behandling. Vi talade ryska med varandra. Vi skrek order på ryska åt fångarna och förhörde dem på svenska. Vi hade gulspräckliga uniformer. Fångarna skulle inte vara riktigt säkra på att det inte var allvar.

Och nog var det allvar. Där fick fallskärmsjägarna stå i löst sittande nerskitna och nerpissade kläder, bakbundna, fastbundna och med huva på huvudet. Det enda som hördes av omvärlden var en liten klockradio som brusade på hög volym.

De skulle få vatten var fjärde timme. Men var det vi tolkar som skulle ge dem vattnet? Eller doktorn som kollade hur mycket de tålde? Eller vakterna? Det hade ingen bestämt. Jag gav aldrig någon vatten.

Och vad skulle man göra när fångarna vägrade dricka? Somliga trodde att vattnet var förgiftat.

Egentligen har jag inte en aning om vad fångarna tyckte om det här, hur de mådde inne i huvorna. Jag har inget minne av att de reagerade över huvud taget. Fångarna var som stora potatissäckar där de stod med sina huvor och säckiga grönläder.

De psykologer som var med på övningarna har i förhör hos JO sagt att den som är väl förberedd på sådant här inte riskerar att skadas. Nyligen ringde jag en av dem jag slog för att fråga hur det var:

— Jag kommer inte ihåg någonting från de där övningarna. Det är sekretess på det där, jag har inte talat med någon om det, och jag vill inte snacka med dig heller.

Tro inte att den vänlige mannen hyser någon speciell vänskap för fångarna! Nej, han är förhørsledare och hans vänlighet är helt taktiskt betingad.

— *Ur Krigsfånge — anvisningar för uppträdande i krigsfångenskap.*

Att vara förhørsledare är att alltid vara "Bad Guy". Vem har någonsin sett en förhørsledare som hjälte på bio? Kessler i Hemliga armén? Hur man än uppträder går allt ut på att lura fången. En fånge är enligt konventionen bara skyldig att uppge namn, nummer, grad och födelsedatum. Resten är förhørsledarens uppgift att lista ut. Är du en snäll förhørsledare som bjussar på kaffe och cigaretter är du ändå ute efter att lura av fången information.

Jag tyckte att det var lika obehagligt när fången fick förtroende för mig, och började berätta det han egentligen borde ha hållit tyst med.

Som regel kunde vi spela in förhören på band. Talade någon spelade vi raskt upp allt för andra fångar. "För fan, hör bara, dom andra har ju snackat, vi vet ju allt redan. Dina kompisar har berättat allt. Säg bara vart du skulle så får du gå och lägga dig, du också".

Alla fångar visiterades, allt togs ifrån dem. Vi studerade deras körkort, kartor, läste deras personliga papper. Någon hade med sig ett personligt horoskop, någon annan ett hett kärleksbrev. Ytterligare någon hade skrivit dagbok från övningen. Där fanns allt vi någonsin behövde få reda på. I de flesta fall hade vi fått all information vi behövde innan vi över huvud taget hade hållit ett enda förhör. Allt vi fann använde vi mot fångarna. Allt.

En fånge har senare berättat för mig om ett fall när mamman till en kille hade dött veckan innan. Detta utnyttjades glatt under förhören av tolkarna. Jag skulle säkert ha gjort det själv. Han berättade också att han blev bränd med cigarettändare på handleden. Hade jag haft en cigarettändare hade jag säkert kunnat göra det också.

[Det kan] vara svårt för dom att skilja på det som är lärt på skolan hur det ska vara i våra förhållanden och hur det sedan har bedrivits när man haft en samövning med andra förband där man för att öva elevernas motståndskraft mot det här har avsiktligt åstadkommit en ogästvänlig och omild behandling av fångarna.

— *Sven Sandell hos JO*

Vår chef sade alltid mycket tydligt att vi inte fick använda oss av våld vid förhör. All erfarenhet visade att den förhørsledare som börjar använda våld när han förhör en fånge har misslyckats. Våld, sade han, är ingen metod för att få information av en fånge. Men ni skall utnyttja fångchocken, bevara fångchocken genom att använda huvan. Trötta ut honom genom att tvinga honom stå, gör honom osäker, få honom att tro att han är ensam.

Han var en riddare av Röda Rosen, och han plågade inte sina fångar. Men vem hade sagt, att man inte fick kittla dem?

— *Ur Mästerdetektiven Blomkvist lever farligt*

Vi hade genomgångar med Ben Shalit, en psykolog från Foa. Han hade varit förhørsledare i Israel, och av honom fick vi lära att krigsfångarna är färdiga för förhör när börjar be till Allah. Vi fick också lära oss att om vi skall slå en fånge, skall vi slå så att det känns. För fången.

Så jag tog mig en pinne och slog och slog. Någon annan ställde frågorna, jag bara slog. Först efter tre dygn såg jag fången i ansiktet. Under hela tiden hade han haft tygpåse över huvudet. "Persedelpåse m/39" som den heter i det militära. Vi hade själva provat att det gick att andas genom den.

6.

Huva, för att under fredsövning skapa den osäkerhet hos fången som i någon mån kan motsvara rädslan i krigssituationer.

— *Ur infanteriets officershögskolas underlag till ÖB:s utredning*

Det officiella syftet med huvan var att "bibehålla fångchocken". Genom att skapa osäkerhet, genom att minimera sinnesintrycken, vill man förvirra fången, få honom att tro att han är ensam i hela världen, få honom ur balans. Det fungerade. Det fungerade utmärkt.

Han fick för sig att han tagits till fånga av någon sekt som skall ta livet av honom och som redan fört bort hans kamrater.

— *JO efter förhör med fånge från fallskärmsjägarskolan.*

Många fångar fick hallucinationer. En kille berättade att han trott att bruset från klockradion som stod på golvet kom från en fläkt som det bodde en djävul i. Och den djävulen skulle närsomhelst kunna komma och döda honom.

Hallucinationer är en naturlig följd av en situation sådan den fångarna befann sig i. Stryps tillförseln av sinnesintryck börjar hjärnan "tillverka" egna sådana.

— *Leif Carlstedt, Foa, hos JO*

En annan fånge berättade att han förlorade alla begrepp om tiden. Hans hallucination var, att han skulle ge order åt de andra grabbarna, och var väldigt bekymrad för hur det här skulle gå och ordna utan att tolkarna märkte det.

En annan kille trodde hela tiden att han gick till kiosken och köpte snus, och så kom när han tillbaka hade han ändå inget snus, så han fick gå tillbaka och köpa nytt. Så där höll det på.

Man kan komma till rätta med hallucinationerna genom att t. ex. nypa sig och åstadkomma en kontrollerad smärta.

— *Leif Carlstedt, Foa, i förhör hos JO.*

Kontrasterna under övningarna är något av det jag kommer ihåg bäst. Det soliga majvädret i Karlsborg, kullerstensgatorna inne i fästningen, de idylliska små husen, och var det inte äppelblommor överallt? Jag kanske har bättrat på idyllen lite. Allt detta var en sådan otrolig kontrast mot den rökiga, sotiga, fuktiga betongbyggnad vi höll förhören i. Ute gick tidiga turister runt och beundrade fästningen, inne stod tolv killar och hallucinerade och kissade på sig, totalt isolerade från verkligheten. De visste inte ens var de var. De hade blivit tillfångatagna i Stockholm, av vanliga poliser.

Att stå där i elva timmar med handklovar och huva tyckte vi också var bra.

— *Kadetter vid infanteriets officershögskola.*

Efter övningarna fick vi träffa våra fångar. Min fånge, som jag alltså slagit i flera timmar, och som hade stått upprätt i nära tre dygn utan att få sätta sig, utan att ha fått äta, utan att ha fått gå på toaletten, var pigg och glad. Jämgammal med mig, betydligt bättre tränad och på betydligt bättre humör. "Förhören var avkoppling jämfört med att bara stå och hänga. Det var då man piggnade till och kände motståndskraften växa. Det var en skitbra övning, så här går det nog till i ett skarpt läge."

Detta var jobbigt. Här hade man hållit på och grävt i själens mörkaste gömmor, slagit en människa och ansträngt sig för att vara elak, och så kommer människan och tackar en! Bra gjort, grabben! Djävlar vad ni är

skickliga! Men det kanske bara var snack. Fallskärmsjägare som ville skryta över hur hårda de var.

Vi har inte brutit mot Genevekonventionen utom i några enstaka fall. Vi har i stort sett betett oss som vi kommer att göra i krig.

— Rein Kaarme, befäl på tolkskolan, vid kursutvärderingen i augusti 1983.

Vi utvecklade en sällsam kamratskap, som jag inte upplevt i några andra sammanhang. Jag förlorade förtroendet till våra befäl. Våra fångar var högt disciplinerade och motiverade elitsoldater — själv var jag en uttråkad plugghäst, som hellre suttit i Uppsala och diskuterat verbböjningar och rysk litteratur.

Medan fångarna genomgick ett mandomsprov, försökte jag smita undan så mycket som möjligt, lägga mig på någon gräsmatta med freestylen och lyssna på David Bowie och Frank Zappa. Zappas The Torture Never Stops kunde jag utantill.

Fyra övningar var jag med på. Hit och dit åkte vi med vår lilla cirkus, vi var ett resande teatersällskap, skådespelare, veckans gästtorturare. I en grön buss, med svettiga galonsitsar, åkte vi för att glädja andra med vår konst. Vi fördrev restiden med att skriva dikter, vi bollade med Monty Python-citat och sjöng ryska soldatvisor: ~~Vstrehaa~~ *Vstrehaa ja* v Germanii rassvet...

Övningarna genomfördes på beting. Ju snabbare vi blev färdiga, desto tidigare kunde vi åka hem. Vid ett tillfälle lyckades jag hinna hem i tid till min tjejs studentexamen.

Vad behövdes då för att få mig att slå någon? Fick jag order att slå? Nej! Uppskattade tolkskolan att jag slog? Nej! Njöt jag av att slå? Nej! Var det

något slags hämnd? Här får du för att jag alltid blev vald sist i brännboll!
Nej, jag tror inte det.

Men när våra fångar varje gång tyckte att det var så väldigt bra, realistiskt, dramatiskt, och verkade så nöjda med att ha fått bli hanterade på det här sättet, då minskade motståndskraften mot det våld som antagligen finns inne i de flesta. Visst kan jag väl knuffas lite om de nu så gärna vill det, visst kan jag väl knacka lite med den här pinnen, när de nu tycker det är så roligt.

Det hemska är inte att jägarna blev slagna, utan att jag slog. Det som är skrämmande är att jag passerade den gräns som borde stoppat mig från att slå en medmänniska.

— Varför gjorde du det då?

— *Mina bekanta när jag försökt förklara vad jag gjorde*

Exakt när jag passerade denna gräns vet jag inte, men efter första övningen, då jag grät, blev det lättare att hålla förhör. Det verkar som om jag också satte på mig en huva. De minnen jag har är korta och fragmentariska, jag kommer ihåg lukter och ljud, jag kommer ihåg bussresorna hit och dit genom landet till övningarna. Minnena från förhören är som stillbilder, närbilder på en gulspräcklig uniformsärm där min hand håller i en pinne som slår på ett knä.

Jag kan aldrig skylla ifrån mig att "jag bara lydde order", eller att "det bara var övning", eller att "de har ju inte tagit skada". Inte ens att fångarna tyckte det var bra med de här övningarna är någon ursäkt för vad jag gjorde.

En pina har varit att inte ha någon förklaring. När tidningarnas rubriker skrek torterare! och bödel! efter mig, hade jag inget att sätta emot. När mina vänner bad mig berätta, och frågade varför, kunde jag inget säga.

JO:s utredning blev också lite av en besvikelse. Alla försökte skydda varandra. Befälen ville skydda tolkskolan, fångarna ville ha kvar övningarna och höll igen med det värsta de utsatts för, tolkarna ville inte gärna tala om sina övergrepp. Det var ju inte något man skröt över, precis.

JO kom fram till att det vi utsatte fångarna för hade varit brott mot Genevekonventionen om Genevekonventionen hade varit tillämplig. Men den gäller bara i krig. Det hade varit tortyr, vilket är förbjudet i grundlagen, om det inte varit övning. Vi tolkar hade kunnat dömas för misshandel om någon hade kunnat identifiera en gärningsman. Men offren hade huva, och vi sade aldrig vad vi hette.

Det fanns ju tendens hos vissa av dom här grabbarna att småjäklas. Det var nog inte direkt några sadistanlag hos dom. Man vet ju hur grabbar är i den här åldern. Det kan vara roligt att skoja med varandra...

— *Sven Sandell hos JO*

Befälen kunde inte kritiseras för brott mot övningsbestämmelserna eftersom det inte fanns några övningsbestämmelser. Ingen kunde straffas för att inte ha stoppat oss, eftersom det inte gick att bevisa att de hade sett några oegentligheter. Tolkarna vittnar i utredningarna om att befälen såg allt, men befälen nekar. Nej, vi såg ingenting.

Sista ordet vill jag ge en av fångarna. Jag ringde upp honom för bara några veckor sedan. Han var fallskärmsjägare, och tyckte övningen var nyttig, men dåligt organiserad.

— Efter den här övningen förstod jag att torterare och sådana där i Auschwitz från början också bara var vanliga människor. Och över huvud taget när olika övergrepp ägt rum, som när snälla collegegrabbar i Vietnam massakrerade folk. Vem som helst kan drivas till sådana saker. De här

övningarna var naturligtvis inte Auschwitz, men det var ett steg på vägen dit.

2

Min berättelse är inte unik. På Amnesty blir ingen särskilt förvånad över den. Vad jag berättat om påminner om vad torterare från andra länder berättat, och de metoder som användes är väldokumenterade och välkända från Nordirland, Nicaragua och Argentina.

— Ja, det du berättar om er utbildning påminner en hel del om hur det gick till i Grekland på juntatiden. Det finns en film om det där, Din grannes son heter den, säger Brita Grundin på Amnesty.

Filmen bygger på vittnesmål från juntans torterare och på den grekiska psykologen Mika Fatouros forskning.

Mika Fatouros ville ta reda på vem som kunde bli torterare. Filmtiteln antyder att vem som helst kan bli det. Det är inte några sadister eller vaneförbrytare som utsätter människor för tortyr, utan vanliga människor — din grannes son.

I Grekland togs soldater ut för utbildning till militärpolis. Första månaderna förnedrades killarna grundligt, de blev slagna, hånade, förlöjligade, uttröttade, isolerade. De utsattes för de metoder de senare skulle plåga sina fångar med.

Tolkarnas utbildning började med tre månader på K3 — ett jägarförband. Under denna tid togs de till fånga under en övning. De blev själva fångar, och förhörda av äldre kamrater. De blev slagna, de fick ha på sig huva, de tvingades stå.

— Det där är mycket olämpligt, säger Brita Grundin.

— Blir man utsatt för sådant här, har man själv lättare att ta till samma metoder. Man känner sig fri att slå om man själv blivit slagen.

Vi blev alltså torterare enligt ett grekiskt recept. En grekisk metod fick oss att plocka upp käppar, fick oss att bränna fångar med cigarettändare.

Nå. Våra slag var inte det enda fångarna utsattes för. Ingen hade sagt åt oss att slå våra fångar. Men att fångarna inte skulle få mat, att en radio skulle stå

och brusa, att de skulle isoleras — allt detta var beordrat. Det ingick i övningsinstruktionen.

Att ordna med detta hörde inte till tolkarnas arbetsuppgifter. Vi förhörde fångarna, det var deras egna befäl som satte upp regler för hur fångarna skulle behandlas. Vi kunde fresta fångarna med att byta information mot bättre behandling; talade de kunde de få vatten, vila, värme.

Fångarna skulle isoleras, var det sagt. All kontakt med omvärlden skulle begränsas till ett minimum, huvorna, kläderna, bruset, skulle bryta ner deras motståndskraft, deras viljestyrka.

Detta är en förhörsmetod som är vetenskapligt mycket genomarbetad. På 60—70-talet var det ganska inne med forskning kring sådant här. Det vetenskapliga namnet på det är sensory deprivation. Berövande av sinnesintryck. Totalisolering brukar det kallas, och en av finesserna är att offret inte får några synliga skador. Ingen har slagit honom.

Forskningen kring totalisolering inleddes 1951 i Kanada. Den ledande auktoriteten på området blev John Zubek på University of Manitoba. Större delen av forskningen finansierades av kanadensiska försvarsdepartementet.

Syftet med forskningen var att studera mekanismerna kring hjärntvättning. Zubek publicerade 1969 något av ett standardverk i ämnet: Sensory Deprivation. Fifteen Years of Research. Ett verk som är mycket välkänt i psykologkretsar. Forskningen är välkänd även i Sverige; både Foas avdelning för beteendevetenskap och Karolinska institutets stresslaboratorium har studerat ämnet.

— Det här är en ganska välkänd forskning, säger Leif Carlstedt på Foas avdelning för beteendevetenskap.

— Det kan mycket väl tänkas att metoderna är kända i fallskärmsjägarnas kultur, utan att de för den skull direkt tagit del av forskningen på området. Och det är antagligen det snabbaste sättet att få en person att tala — om man

inte gör som spetsnaz i Sovjet: filar honom på tänderna eller utsätter honom för ett direkt dödshot.

Carlstedt är en av de två psykologer som var med under övningen med fallskärmsjägarskolan. Han har i förhör hos JO sagt att den här typen av övningar är skadliga om deltagaren inte är förberedd: "Människor kan skadas av en behandling som denna. Men för en prövad, psykiskt mycket stabil grupp människor som dessa fallskärmsjägare är risken för skador mycket liten."

Den andra psykologen var den före detta israeliske förhørsledaren Ben Shalit. Han och Carlstedt arbetade på Foas avdelning för beteendevetenskap. Shalit hade varit förhørsledare i Israel, armépsykolog, och ansvarig för utbildning av israeliska soldater i förhörstjänst. Innan Shalit blev svensk medborgare arbetade han på Karolinska institutets stresslabb. Där bedrevs i början av 70-talet ganska mycket forskning kring olika aspekter av totalisolerings.

1978 började tolkskolan ha samövningar med fallskärmsjägarskolan och andra förband. På alla dessa övningar har fångarna haft huva och tvingats att stå länge. Chef för tolkskolan på den tiden var överstelöjtnant Leif Kihlsten:

— Ja, jag kommer mycket väl i håg hur det gick till när vi började. Det var en underbar sommarkväll vid mitten av 70-talet, och Bosse Sunnefeldt på FJS ringde och föreslog att vi skulle göra en förhörsövning. Han hade just varit i England och deltagit i en utbildning av den här typen.

— Och jag tänkte på idén. Övningen var uteslutande fallskärmsjägarnas. De skulle få känna på hur en fångsituation skulle kunna kännas. Tolskolan var bara med som skådespelare, skulle man kunna säga.

— Tolkarna visste att det här var fångarnas övning, de visste att det inte var meningen att de skulle använda sådana här metoder vid förhör. Det var fallskärmsjägarskolan som stod för fångarnas behandling, att de skulle ha

huva, att det skulle vara någon fläkt eller så som brusade. Tolkarna var inte alls med om det. De kom in senare under dessa övningar.

— Huvorna och allt det där innebar brott mot konventionen, men övningens syfte var ju också att öva fången i att klara av ett svårt förhör.

Övningarna kom alltså till på fallskärmsjägarskolans initiativ efter engelskt mönster. Men även tolkskolan hade personal med erfarenheter från Storbritannien. 1966 gick Sven Sandell, som på Kilhstens tid var chef för tolkskolans marinlinje, en kurs hos Royal Marines i England:

— Ja, men vi övade aldrig tagande av fångar. Kursen gick ut på att bekämpa upplopp, fienden kallades alltid "terrorister". Mycket av kursen byggde på erfarenheter från Cypern, och två veckor efter kursen skickades de andra i väg till Singapore, säger Sven Sandell.

Zubeks forskning hade anknytning till militären, och brittiska försvaret hade tillgång till forskningen. 1971 grep brittiska armén tolv män i Nordirland som misstänkta för samröre med IRA. De tolv utsattes för totalisolering. De kläddes i löst sittande overaller, de fick stå lutande framstupa mot en vägg. Hela tiden fick de höra brus på hög volym. Allt för att minimera sinnesintrycken.

Nio dagar tog det. De tolv männen bröts ner, och har drabbats av svåra skador. Händelsen utreddes av Europakommisionen för de mänskliga rättigheterna, som fastställde att det rört sig om grym och omänsklig behandling av fångarna. Metoden förbjöds i Storbritannien.

Somozaregimen i Nicaragua hörde också till totalisoleringens anhängare. Sandinsiterna anklagade Somozas amerikanska rådgivare för att ha fört in huvorna och bruset i Nicaraguas fängelser.

Men i Sverige finns huvorna kvar. Huvorna är än i dag en viktig del av förhörsmetoderna.

Tolkskolan genomför fortfarande förhörsövningar. Alla förhör övervakas, övningarna är tidsbegränsade, vattenförsörjningen reglerad,

tolkarnas etiska utbildning är förbättrad, ett detaljerat reglemente har gjorts upp för att ingen skall skadas. Genevekonventionen skall följas.

Major Johan Gustavsson, som ansvarar för utbildningen i folkrätt och förhörsteknik, tycker inte att det finns skäl att ifrågasätta huvorna.

— Nej, det är helt i enlighet med konventionerna. Det är internationell praxis och inget som helst konstigt med det.

— Vad som övas, säger major Gustavsson, är en fångplats långt framme vid fronten, huvorna är till för att hindra fången från att fly. Det vore självmord att i den situationen inte ha huvor på fångarna i ett verkligt läge. Huvor eller ögonbindel — det spelar ingen roll.

Kristina Hedlund Thulin, folkrättshandläggare på Röda korset, håller inte med om att huvor och ögonbindlar skulle vara samma sak.

— Jag tycker att det här låter som "degrading treatment", förnedrande behandling. Det kan vara svårt att andas inne i huvan, med huvan gör man det lättare för förhørsledaren att plåga fången. Det finns ju ingen annan anledning till att ha huva på en fånga än just den — att förhørsledaren inte skall se sitt offer. Huvan är fullständigt onödig.

— En fånge skall inte behandlas sämre än de egna soldaterna. Att med flit inte ge honom mat och dryck, att inte låta honom sova, att tvinga honom stå, måste betraktas som förbjudet, det är min reaktion.

Även Amnesty har synpunkter på huvan.

— Huvan dehumaniserar offret, säger Brita Grundin.

— En fånge med huva verkar inte vara en medmänniska. Många fångar har skildrat isoleringen och ovissheten som den allra värsta tortyren. Huvan är oacceptabel. Fången måste kunna identifiera sin förhørsledare. Och den som en gång passerat gränsen för vad man får göra, kan mycket väl väntas gå ännu längre.

Inte heller Stefan Ryding-Berg, försvarsstabens folkrättsjurist, accepterar att huvorna används på det sätt som beskrivits:

6.

— Det är svårt att säga om man inte vet omständigheterna för det enskilda fallet, men om avsikten med huvan är att göra fången mör — då är det i strid med konventionen. Artikel 17 är kristallklar: "Fångar, som vägra att lämna upplysningar, må icke hotas, förolämpas eller utsättas för obehag eller ogynnsam behandling av något som helst slag."

— De här experterna har inte tillräckligt med kunskap om det här, och du själv är inte tillräckligt mogen, och kan inte tillräckligt om det här för att kunna uttala dig, säger major Gustavsson.

— Att det skulle spela någon roll om det är huvor eller ögonbindel — du hör ju själv att det är kvalificerad baloney. Det är akademiskt snack från folk som inte har verklig kännedom om läget. Det finns ingenting i konventionerna som hindrar oss från att ha huvor på fångarna.

Den officiella versionen har hela tiden varit att tolkarna var fiender som med flit skulle uppträda på ett som stred mot krigets lagar. Tolkarna tappade tyvärr koncepterna, greps av maktberusning, hämndbegär, och började slå.

Man kanske kan diskutera det pedagogiska i att låta tolkarna vara med som "skådespelare" för att öva andra soldater. Kanske går det att hålla isär begreppen. "Så här gör vi nu, men så får ni inte göra på riktigt."

I vilket fall som helst har de metoder som från början ansågs som oförenliga med Genevekonventionen, blivit acceptabla i dag. Det som 1978 övades för att låta fallskärmsjägare pröva på hur det går till när krigsfångekonventionen bryts, rekommenderas i dag som justa metoder för förhör.

Major Gustavsson är nog med att framhålla att det i dag bara används metoder som är inom ramarna för krigets lagar. Totalisolering är enligt honom OK. Och tolkskolan har talat om att låta tolkarna själva genomleva ett förhör som fångar. För att veta hur det känns.

Våra metoder för förhör har vi fått från England, de har anpassat till svenskt bruk av en israelisk psykolog, och vi tolkar har genomgått en utbildning som påminner om grekiska torterare.

Major Gustavsson säger att det som hände när jag var med och övade inte kan hända nu. Tolkarna kan inte komma åt att slå sina fångar. De övervakas noggrant. Men slag och knuffar bryter ändå mot en grundprincip i totalisolering — genom slagen ger man ju fången sinnesintryck, hallucinationerna skingras och verkligheten skiner in genom dimmorna. Psykologen Leif Carlstedt har talat om att ett sätt att klara av hallucinationerna är att tillfoga sig själv smärta. Totalisolering är värre när man inte blir slagen!

Det kan knappast vara acceptabelt att svenska försvaret utbildar i metoder som är grymma och omänskliga. Det behöver inte ens absolut kallas "tortyr". Totalisolering ger, enligt försök på 50-talet, hallucinationer och ångestkänslor redan efter några timmar. De fångar som uttalat sig från fallskärmsjägarnas övning talar om djävlar och dödssektor.

Det är viktigt att påpeka att det som görs på tolkskolan inte är tortyr. Förhörsövningarna är inte brott mot krigsfångekonventionen eller några andra resolutioner om hur fångar skall behandlas. Det är ju bara övning! Det finns inga hinder för tolkskolan att genomföra dessa övningar så länge det inte rör sig om ren misshandel. Befälen begår inte tjänstefel, tolkarna bryter inte mot några regler.

Men om jag som förhørsledare i riktigt krig skulle använda mig av de metoder major Gustavsson rekommenderar, då skulle jag bryta mot Genevekonventionen, mot FN:s deklaration mot tortyr, mot FN:s resolution om enhetliga minimiregler för behandling av fångar och mot all vanlig medmänsklighet. Då skulle jag vara krigsförbrytare.